

”Agents of positive change”

En studie om kvinnoorganisationers strategier i Bosnien-
Herzegovina

Märta Ekblom Rydstern
Elina Pahnke

Abstract

Kvinnor diskrimineras idag politiskt, ekonomiskt och socialt i Bosnien-Herzegovina på grund av rådande strukturer. Staten har ingen tydlig handlingsplan för att arbeta mot diskrimineringen och därför har det de senaste åren startats kvinnoorganisationer i landet, som arbetar med att stärka kvinnors rättigheter. Denna uppsats är en flerfallsstudie och utgår från en feministisk ståndpunktsepistemologi. Fyra kvinnoorganisationers arbete analyseras; materialet kommer från organisationernas hemsidor. Med hjälp av teorier om det civila samhället, aktörer och strukturer undersöks organisationernas strategier. Hur organisationerna arbetar beror på till vilken grad de är medvetna om strukturerna de verkar inom.

Nyckelord: Bosnien-Herzegovina, kvinnoorganisation, aktör, struktur
Antal ord: 9447

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställning.....	5
1.2 Tidigare forskning.....	6
2. Metod och material	8
2.1 Feministisk ståndpunktsepistemologi.....	8
2.2 Metod	9
2.3 Material.....	10
2.3.1 UN SCR 1325.....	10
2.3.2 Medica Zenica.....	11
2.3.3 Sarajevo Open Center.....	11
2.3.5 CURE Foundation.....	11
2.3.6 Helsinki Citizens Assembly.....	11
3. Teori	12
3.1 Aktör.....	12
3.1.1 Egna bidrag till teorin.....	13
3.1.2 Struktur.....	13
3.2 Civila samhället.....	15
4. Analys	16
4.1 Medica Zenica.....	16
4.1.1 Aktörens handlingsförmåga.....	16
4.1.2 Aktörens vilja att arbeta för förändring.....	17
4.1.3 Aktörens förståelse för sin omgivning.....	18
4.2 Sarajevo Open Center.....	19
4.2.1 Aktörens handlingsförmåga.....	19
4.2.2 Aktörens vilja att arbeta för förändring	20
4.2.3 Aktörens förståelse för sin omgivning.....	21
4.3 CURE Foundation	22
4.3.1 Aktörens handlingsförmåga.....	22
4.3.2 Aktörens vilja att arbeta för förändring.....	23
4.3.3 Aktörens förståelse för sin omgivning.....	24
4.4 Helsinki Citizens Assembly.....	25
4.4.1 Aktörens handlingsförmåga.....	25
4.4.2 Aktörens vilja att arbeta för förändring.....	26
4.4.3 Aktörens förståelse för sin omgivning.....	27
5. Slutsatser	29

6. Källförteckning.....	31
6.1 Tryckta källor.....	31
6.2 Elektroniska källor.....	32

1. Inledning

Idén till denna uppsats kommer från ett intresse för kvinnors rättigheter och hur det går att arbeta i ett land präglat av patriarkala strukturer. Vårt intresse för Bosnien-Herzegovina (härefter BiH) uppkom då vi kom över Annika Björkdahls artikel *A Gender-Just Peace?* (2012) som undersöker efterdyningarna av fredsavtalet (Dayton-avtalet) i BiH och huruvida det går att kalla freden i BiH för jämställd (Björkdahl, 2012; 294-298). Ytterligare forskning om fredsprocessen i BiH visar hur kvinnor blivit uteslutna från den politiska sfären, exempelvis fick de inte upprättelse för det sexuella våld som de blev utsatta för under kriget. De var också frånvarande bland de representanter som slöt fredsavtalet (Björkdahl, 2012; 294). Landets efterkrigspolitik har fokuserat på att stärka nationalstaten och minska risken för att nya konflikter bryter ut genom att dela på makten mellan de etniska grupper som under kriget stred mot varandra, (O’Leary, 2005; 18; O’Halloran, 2005; 106) Med detta görs antagandet att befolkningen identifierar sig med sin etnicitet snarare än exempelvis sin sexuella läggning eller könsidentitet. Även en kvinna kan identifiera sig med en viss etnicitet, problem uppstår då denna utgår från en maskulin norm vilket kan bidra till en exkludering av vissa samhällsgrupper och cementering av patriarkala könsroller (Björkdahl, 2012; 299).

I denna studie kommer vi att studera vad vi definierar som motstånd mot de patriarkala och nationalistiska strukturer som har präglat BiH:s politik; vilket vi finner hos organisationer som arbetar för kvinnors rättigheter i landet. Vi kommer att undersöka fyra kvinnoorganisationer och deras tillvägagångssätt för att nå, vad vi vill kalla, positiv förändring.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att kartlägga olika feministiska strategier och tillvägagångssätt hos kvinnoorganisationer i BiH. Detta ämnar vi göra med hjälp av följande frågeställningar:

- Vilka strategier använder sig kvinnoorganisationerna av för att stärka kvinnans roll i BiH?
- Vilken förståelse har kvinnoorganisationerna för de strukturer de verkar inom?

1.2 Tidigare forskning

Vår förförståelse för BiH får vi genom läsning av Frankie Wilmers *The Social Construction of Man, State and War* (2002), Annika Björkdahls *A Gender-Just Peace?* (2012), Björkdahl och Johanna Mannergren Selimovics *Gendered justice Gaps in Bosnia-Herzegovina* (2012) och Inger Sjeksbæks *Victim and Survivor* (2006).

När kriget tog slut i forna Jugoslavien stod landet inför utmaningen att utforma en ny stat. Folket som tidigare hade identifierat sig som jugoslaver var tvungna att hitta en ny identitet (Wilmer, 2002; 87).

Bland beslutsfattarna som skulle forma fredsavtalet fanns inga kvinnor. I den nya staten fanns knappt någon plats för kvinnor i offentligheten och de blev därför tvungna att antingen identifiera sig själva från den klassiskt patriarkala kvinnoroll de blivit tilldelade eller hitta nya vägar att skapa sin identitet. Det är i efterdyningarna av detta som kvinnoorganisationerna blivit viktiga i politiken (Björkdahl, 2012; 294, 303).

Dayton, fredsavtalet, har blivit kritiserat för att sakna genusperspektiv. En aspekt som har konstaterats motverka jämställdhetsprocessen är att fredsavtalet grundade sig på en liberal syn på fred, där avtalet implementerades på pappret, men utan att ta hänsyn till de strukturer som fanns i landet innan (Björkdahl, 2012; 286). Detta grundar sig i en norm där männen styr offentligheten och kvinnorna förpassas till det privata (Björkdahl, 2012; 287). Kvinnorna blir i dubbel bemärkelse förpassade till hemmen; de inte är med och beslutar vilka regler landet ska styras efter och där med inte heller inkluderade i de beslut som tagits. Frankie Wilmer skriver angående att endast män styrde fredsprocessen att:

What is both clear and disturbing is, first, that no one could find an acceptable alternative to negotiating with exactly those leaders whose nationalistic rhetoric, preying on prejudices and vulnerabilities, were in one way or another responsible for the war and its atrocities, and second that their efforts were rewarded with the partition of Bosnia (Wilmer, 2002; 52)

Staten utgår i och med detta från mäns behov. Organisationerna vi undersöker kan inte bara ses som en komplettering till kvinnornas roll i staten utan blir här kvinnornas primära sätt att påverka politiken i landet (Björkdahl, 2012; 303-304).

Björkdahl och Mannergren Selimovic konstaterar kvinnornas marginalisering ur staten genom tre perspektiv; ansvarsutkrävande, erkännande och gottgörelse (Björkdahl och Mannergren Selimovic, 2013;

4-6). De menar att olika delar av fredsprocessen har varit delaktiga till det ojämsställda samhället som det ser ut idag. Mäns våld mot kvinnor är ett exempel på en aspekt som inte tagits i beaktning när den bosniska befolkningen skulle få upprättelse för det våld de blivit utsatta för under kriget, där med har staten inte krävts på ansvar. Här ser vi hur våld i hemmet blir hänvisat till det privata, och där med inte inkluderas i statens skydd av invånarna (Björkdahl och Mannergren Selimovic, 2013; 4-5).

Inte heller har kvinnorna fått samma erkännande för det sexuella våld de blivit utsatta för under kriget som männen fick för de krigsbrott de blev utsatta för. Statyer och landmärken som har upprättats i fredstider föreställer klassiskt maskulina symboler; statyer av soldater och krigshjältar. Kvinnorna som blivit våldtagna av dessa maskulina symboler har inte fått något erkännande och väntar fortfarande på upprättelse (Björkdahl och Mannergren Selimovic, 2013; 6). När omvärlden efterfrågade utsagor om kriget handlade historierna oftast om det våld och de trauman männen blivit utsatta för. Historier om de våldtäkter som skett i landet lät sig höras först senare när genusforskare började intressera sig för landet (Björkdahl och Mannergren Selimovic 2013; 5).

De uppsatser som vi har läst fokuserar på genus och har därför ett intresse av att låta kvinnor berätta om sina erfarenheter av sexuellt våld. Skjelsbaek intervjuar i sin uppsats, *Victim and Survivor*, fem kvinnor som blev våldtagna under kriget. Det Skjelsbaek framhåller är att det finns ett behov av att nyansera bilden av kvinnorna som blev våldtagna, från att se dem som offer, till att se dem som överlevare. Genom att tilldela kvinnorna en offer-roll hamnar deras roll som överlevare och aktiva subjekt i skymundan (Skjelsbaek, 2006)

Sammanfattningsvis har den forskningen vi presenterat gemensamma slutsatser vad gäller synen på kvinnors identitet. Forskningen kan vittna om att kvinnornas uteslutning ur den offentliga sfären är ett faktum. Forskningen visar också att den enda upprättelse kvinnorna fått i efterkrigstiden är synen på dem som krigsoffer. För att kvinnokampen ska fortsätta att vara progressiv behövs alltså synen på kvinnorna nyanseras och inkludera kvinnor som aktörer och inte bara som offer. Det är detta aktörskap vi ämnar undersöka i vår uppsats.

2. Metod och material

I detta kapitel kommer vi först att redogöra för vår feministiska ståndpunkt, vilken ligger som grund för hur vi ser på vårt material. Efter det redogör vi för vår metod och till sist för vårt material.

2.1 Feministisk ståndpunktsepistemologi

Vår forskning utgår från en feministisk vinkel. På grund av att feminismen ofta kan uppfattas som partisk och politisk så anser vi det vara vitalt att definiera vår feministiska ståndpunktsepistemologi (Lykke, 2009; 127). Detta gör vi genom att precisera vår "situerade kunskap". Begreppet myntades av Donna Haraway, men vi använder oss av Nina Lykkes tolkning, som menar att det handlar om att fokusera på "forskarsubjektets lokalisering i en kontext" (Lykke, 2009; 130). Vi som forskare bör definiera vår position i relation till vår forskning så att vårt kunskapsskapande inte kan tolkas vara neutralt. Lykke menar att, enligt ett genuskritiskt tankesätt, är "forskarsubjektet alltid förankrat i en bestämd [...] kontext som präglar [hennes] kunskapande praxis" (Lykke, 2009; 130). Därmed stateras här att vi, som forskare, är kvinnliga studenter vid den statsvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet och att vi i detta arbete har ett feministiskt perspektiv. Vad gäller vår förståelse för BiH är den begränsad till den kunskap vi har tagit del av genom läsning om landet. Vi har aldrig själva varit i BiH vilket begränsar vår uppfattning om landet. Vad gäller förståelsen för vårt material är det också begränsat på så vis att den kunskap vi har om våra valda organisationer har vi fått från granskning av deras hemsidor. Organisationerna CURE Foundation, Sarajevo Open Center och Helsinki Citizens Assembly har vi även haft mejlkontakt med. Våra valda organisationer är vår *feministiska empirism*; begreppet introducerades av Sandra Harding 1986 och handlar om att

synliggöra kvinnor, deras erfarenheter, deras bidrag till samhället och kulturen, deras sociala, kulturella och kroppsliga villkor och perspektiv, samt undersöka vad könsrelationer och könsmaktsordningar betyder för kvinnors liv (Lykke, 2009; 130-131).

Den feministiska empirismen väljer vi att kombinera med den klassiskt feministiska ståndpunktsepistemologin, vilken har sin utgångspunkt i den

marxistiska epistemologin. Den klassiskt feministiska ståndpunktsepistemologin fokuserar på kvinnors liv och arbete i ett kapitalistiskt samhälle som är uppbyggt kring en manlig norm. En utmärkande skiljelinje är denna epistemologis tro på det patriarkala och det kapitalistiska som inte enbart förtryckande. Den dominerande könsmaktsordningen kan ge kvinnor tillträde till en ”epistemologisk privilegierad position”. Denna uppfattning kan vi använda i kombination med Lundquists teori om när aktörer förstår sin position inom en struktur (Lundquist, 1984; 9), vilken vi redogör för i nästa kapitel. Detta ska dock inte förvirras med att vi anser att organisationerna vi undersöker besitter privilegier i relation till män, men att det kan betraktas som ett privilegium att kunna uppfatta sin egen situation i samhället. Det handlar om att kunna se hur denna typ av privilegium kan förstås (Lykke, 2009; 138). Avslutningsvis vill vi citera Lykke själv om varför det är viktigt att diskutera epistemologi; ”Drivkraften i epistemologidiskussionerna är och har först och främst varit ett politiskt intresse i att transformera vetenskapen på en feministiskt, antisexistiskt, antirasistiskt, antixenofobiskt, demokratiskt och ekologiskt bärkraftig grundval” (Lykke, 2009; 140).

2.2 Metod

Vår studie är en flerfallsstudie där vi undersöker fyra kvinnorrättsorganisationer i BiH Fallstudien kommer vara av beskrivande och teorikonsumerande karaktär, vilket innebär att vi beskriver våra fall från våra valda teorier (Esaiasson mfl, 2012; 41). Inom statsvetenskapen används fallstudier för att undersöka ”the historical development of a particular political struggle”. (Reinharz mfl, 1992: 165). Att bedriva feministisk forskning genom fallstudier handlar om att koppla delar av en teori till specifika fall, i vårt fall våra valda kvinnoorganisationer till våra valda teorier. Metoden är lämplig för forskning kring specifika politiska grupper eller institutioner eftersom vi kan fördjupa oss mer i våra fall än vad vi kunnat göra om vi arbetat kvantitativt (Reinharz mfl 1992; 164). Våra fall undersöks med en feministisk ståndpunktsepistemologi och det är därför lämpligt att utgå från specifika fall snarare än att arbeta kvantitativt då vi anser att vår forskning är beroende av de fall vi studerar och de utgångspunkter vi har. Som vi tidigare beskrev i punkt 2.1 så kan våra aktörer, vilka vi beskriver i nästa kapitel, ses ha en epistemologisk privilegierad position i jämförelse med andra grupper i landet, samtidigt som landets patriarkala strukturer, som också beskrivs i nästa kapitel, exkluderar kvinnorna ur samhället (Lykke, 2009; 137). Detta gör att vi inte kan generalisera kvinnoorganisationers arbete utan bara kan säga något om de specifika organisationer vi undersöker. Då vi använder oss av våra organisationer för att undersöka aktörskap, förklarat under punkt 3.1, är det

relevant att göra en flerfallsstudie så att vi kan använda våra teorier mot olika underlag snarare än att bara se till ett fall. Det ökar då vår forsknings empiriska validitet (Esaiasson mfl 2012; 61-62). Studiens syfte är inte att generalisera kring organisationer i allmänhet vilket leder oss fram till avgränsningen på fyra fall. För att nyansera undersökningen har vi valt fyra organisationer som arbetar på olika sätt.

2.3 Material

Vår undersökning utgår från fyra organisationer i BiH som arbetar med kvinnors rättigheter. Organisationerna vi har valt att undersöka är; *Medica Zenica*, *Sarajevo Open Center*, *CURE Foundation* och *Helsinki Citizen Assembly*. Alla organisationer, förutom *Medica Zenica*, har vi funnit genom den svenska insamlingsstiftelsen *Kvinna till kvinnas* hemsida. *Kvinna till kvinna* samarbetar med organisationer världen över som kämpar för kvinnors rättigheter (*Kvinna till kvinna*, 2014), på så vis ansåg vi det vara en tillförlitlig källa då vi letade material. *Medica Zenica* fann vi genom läsning av Cynthia Cockburns *Against the Odds* (2013). Anledningen till att vi valt just dessa organisationer är för att de alla har information på engelska, vilket underlättar vår materialinsamling.

Olika mycket forskning finns om organisationerna vilket innebär att det material vi kommer att utgå från är av olika karaktär beroende på vilken organisationen är. Då vi inte ämnar undersöka likheter i hur organisationerna arbetar har vi gjort bedömningen att variationen av vårt material spelar mindre roll.

2.3.1 UN SCR 1325

UN SCR 1325 är en FN-resolution som implementerats i BiH för att öka kvinnors politiska inflytande. Den har framförallt varit framträdande hos *Sarajevo Open Center* och *Cure Foundation*. Resolutionen verkar mot diskriminering av marginaliserade grupper i BiH genom att fokusera på följande punkter (*Zene Zenama Sarajevo*, 2007):

- inkluderande av kvinnor på beslutsfattande positioner
- inkludera ett genusperspektiv i utbildning av militärer och politiker
- skydd av kvinnors rättigheter
- inkludera ett genusperspektiv i FN-rapporter från landet

2.3.2 Medica Zenica

"[Our vision is] life of women and children without violence and discrimination, and full equality of rights in family and society." (Medica Zenica 1)

Vårt material om Medica Zenica hämtar vi från organisationens hemsida. Cynthia Cockburns artikel från 2013 kommer även den att ligga till grund för vår analys.

2.3.3 Sarajevo Open Center

"Sarajevo Open Centre is an independent, non-political and non-profit organization promoting active citizenship through political education and advocating for human rights through equality policies based on gender, sexual orientation and gender identity" (Sarajevo Open Center 1)

Informationen om Sarajevo Open Center är hämtad från deras årsrapport från 2012, från deras handlingsplan för 2012-2014 och från deras hemsida.

2.3.5 CURE Foundation

"CURE celebrates the strength and power of women, and helps empowering individuals, so that they can become initiators of social changes in Bosnia and Herzegovina and the world." (CURE Foundation 3)

Materialet vi använder oss av om CURE har vi hittat på organisationens hemsida. Vi har också haft mailkontakt med ansvariga för organisationen som vi har intervjuat (Bilaga 3). Organisationens svar på frågorna skickades i två dokument som finns att hitta i bifogade bilagor (Bilaga 1 och 2).

2.3.6 Helsinki Citizens Assembly

"[Our vision is a] society of equal opportunities for all" (Helsinki Citizens Assembly 1)

Vårt material om Helsinki Citizens Assembly kommer enbart från organisationens hemsida.

3. Teori

3.1 Aktör

Vi kommer att använda oss av Lennart Lundquists texter om aktörer och strukturer. Vi använder oss av kapitlet "Agents and structures" i *Implementaring Steering* (1987) och av "Aktörer och strukturer" från *Statsvetenskapling tidsskrift* (1984). Vi är medvetna om att både boken och artikeln har några år på nacken, men då vi själva kommer att precisera vår tolkning av rådande strukturer i BiH och våra aktörer, anser vi att tidsaspekten i detta sammanhang är mindre viktig. Lundquists teori passar bra då hans uppfattning är att strukturer påverkar aktörer, en uppfattning som vi delar. Teorimodellen som Lundquist presenterar delas upp i två teorier; aktörteori och strukturteori. Det är sambandet mellan dessa teorier som vi ämnar undersöka (Lundquist, 1987; 46).

Aktörernas makt kan förstås från hur mycket *autonomi* de har, vilket syftar på deras handlingsförmåga och handlingsutrymme. Graden av autonomi "beror på relationen mellan aktörernas egenskaper och strukturernas sammansättning" (Lundquist, 1984; 2). Aktörerna i vår undersökning är våra kvinnoorganisationer; inom statsvetenskapen representerar organisationer ofta aktörer. Aktörer enligt Lundquist har tre vitala egenskaper, de;

förstår (som innebär att aktören mer eller mindre korrekt och fullständigt registrerar sig själv och sin omgivning), *kan* (som omfattar aktörens förmåga att åstadkomma beslut och mer eller mindre verkningsfull-påverkan av omgivningen) och *vill* (som utgörs av aktörens mer eller mindre medvetna och explicita preferenser). (Lundquist, 1984; 7)

Vi vill undersöka hur strukturer, som vi preciserar under 3.1.2, påverkar dessa egenskaper hos våra aktörer. Detta kan undersökas genom att urskilja tre, vad Lundquist kallar strömmar; *socialisation*, *information* och *restriktion* (Lundquist, 1984; 10). Socialisation handlar om vad aktörer *förstår* och *vill* och dessa påverkar tillsammans vad aktören *kan*. Socialisering innebär att "when a person enters a social system, he encounters a body of theory which more or less implicitly sets out not only the 'way the world is', but 'who we are', 'what we are doing', and 'what we should be doing'" (Lundquist, 1987; 48). När en aktör befinner sig i en viss socialiserad miljö påverkas aktörens verklighetsuppfattning av miljön den

befinner sig i. Beroende på hur väl aktören *förstår* sin verklighet och till vilken grad den *vill* påverka denna, resulterar i vad aktören *de facto kan* göra (Lundquist, 1984; 10). Detta leder vidare in på information; information påverkar vad aktörer *kan* genom att ge kunskap om strukturer. Denna kunskap kan endast erhållas av aktörer genom observationer av sin omgivning eller genom kunskap från andra aktörer. Genom att *kan* påverkas (genom information om strukturer) är det möjligt att det påverkar vad aktörer *förstår* och *vill* (Lundquist, 1984; 11). Det tredje och sista steget för analys av strukturers påverkan av aktörer är restriktion. Restriktion påverkar också aktörers *kan* på så vis att det kan hindra aktörers handlingsförmåga, exempelvis är normstrukturer en sådan restriktion; ”man kan också föreställa sig att socialiseringen gett aktören normer, som han följer utan att reflektera” (Lundquist, 1984; 11).

3.1.1 Egna bidrag till teorin

I vår analys har vi valt att utgå från Lundqvists analysmodell om vad organisationerna *kan*, *förstår* och *vill*. För att anpassa teorin till vårt material och kunna använda den som ett analysverktyg har vi sett på vad våra aktörer *gör*; vad de *vill göra* och på hur de *upplever sin omgivning*. Vi utgår från vad Lundqvist skriver, men eftersom vår empiri är begränsad har vi analyserat organisationerna från vad vi faktiskt kan se. Eftersom det är organisationerna som fungerar som vår empiri, snarare än samhället de verkar i, måste vi utgå från hur vi tolkar att de upplever sin omgivning, snarare än att se hur samhället begränsar dem.

3.1.2 Struktur

Genom vår feministiska ståndpunktsepistemologi och genom tidigare forskning ser vi att BiH är ett land med patriarkala strukturer. När vi analyserar våra aktörer utgår vi från att de påverkas av strukturerna de verkar inom. För att kunna använda patriarkala strukturer som ett analysverktyg har vi valt att definiera dessa från tre vinklar; sociala, ekonomiska och politiska. För att få en förståelse för den rådande hegemonin i landet beskriver vi här strukturerna kortfattat. Vi förhåller oss till dessa strukturer för att, som Eva Gamarnikow förklarar;

Any analysis seeking an explanation for the fact that women's work under capitalism is different from men's—both within marriage or the domestic mode of production and in wage labour in the capitalist mode of production—must unquestionably address itself to the persuasiveness of patriarchal relations (Gamarnikow, 1978; 97, 121).

Politiska strukturer:

När fredsavtalet slöts 1995 satt inga kvinnor runt bordet. Avtalen som skulle komma att forma BiH:s politik utgick från ett manligt perspektiv ((Björkdahl, 2012; 294). När reformer för ett nytt, fredligt BiH skulle skapas delades makten upp mellan de etniska grupper som tidigare hade stridit mot varandra, för att undvika att nya konflikter bröt ut. När etniska grupper blev de primära politiska grupperna hamnade andra marginaliserade grupper i skymundan (O'Halloran, 2005; 106). En sådan marginaliserad grupp är kvinnor. Att kvinnor blivit olikbehandlade under kriget och där med behövde upprättelse i fredsförhandlingarna var inget som det nya avtalet tog hänsyn till.

Ekonomiska strukturer:

Både kvinnor och män lider av fattigdom i BiH. Landets utveckling från att vara en socialistisk ekonomi till en marknadsekonomi har lett till fattigdom och korruption. Kvinnorna lider i högre utsträckning av de ekonomiska strukturer som råder i landet eftersom de ofta står utan egen inkomst (Zene Zenama Sarajevo, 2007; 7-8).

BiH för en nationalistisk politik som utgår från att olika etniska grupper ska kunna samarbeta politiskt. Enligt Björkdahl leder nationalistisk politik ofta till en cementering av könsroller, där kvinnan tvingas tillbaka in i en konservativ kvinnoroll. Kvinnor ses som barnaföderskor, förpassade till det privata (2012; 300, 303). Det innebär att en del kvinnor i BiH inte försörjer sig själva utan arbetar i hushållet och blir undergivna ekonomiskt. De tvingas förlita sig på sina mäns inkomster vilket i sin tur gör det svårare för dem att frigöra sig från patriarkala strukturer.

Bristen på utbildning är också en faktor till varför kvinnorna har det svårare ekonomiskt. Kvinnor på landsbygden drabbas hårdast. Trots att grundskolan är gratis och obligatorisk prioriteras sönerna i familjen då det är svårt att ta sig till skolorna som är få och ofta ligger långt bort. Detta leder till fler utbildade kvinnor än män vilket skapar en arbetsmarknad där männen prioriteras och kvinnorna lämnas utanför (Zene Zenama Sarajevo, 2007; 8).

Sociala strukturer:

Ovan nämnda strukturer skapar i sin tur sociala maktstrukturer där män sitter på den offentliga makten. När kvinnorna förpassas till hemmet prioriteras det offentliga männens behov vilket avspeglas i det sociala livet. Kvinnors problem blir sedda som "kvinnoproblem" snarare än som samhällliga problem och underprioriteras. Ett exempel på hur politiska strukturer avspeglas i sociala strukturer är att de kvinnor som har blivit utsatta för sexuellt våld skuldbelägger sig själva då den rådande politiken antyder att det inte är ett politiskt problem utan ett individuellt (Skjelsbæk, 2006: 394).

3.2 Civila samhället

Aktörskapet som kvinnoorganisationerna har kan förstås ur teorier kring det civila samhället. Vi betraktar det civila samhället som en politisk arena där olika icke-statliga aktörer möts. Kvinnoorganisationerna är aktörer inom det civila samhället men är inte representativa för det civila samhället i stort. Vår analys kommer inte att eftersträva en generalisering av det civila samhället utan begränsas till att undersöka vissa politiska aspekter av det (Uhlin, 2006; 27).

Det civila samhället är den politiska sfär som inte utgörs av staten. För att det ska kunna användas som ett analytiskt redskap är det viktigt att definiera vilka det är som räknas som aktörer. Vi har valt att använda oss av Anders Uhlins definition där aktörer är grupper som har någon slags autonomi i förhållande till staten och samlas kring ett gemensamt politiskt intresse (Uhlin, 2006; 24). Det civila samhället kan förstås ur ett maximalistiskt perspektiv och därmed inkludera alla som har ett intresse utanför det statliga, men vi har valt att avgränsa oss till aktörer som arbetar i offentligheten; organisationer med ett intresse för politisk förändring (Uhlin, 2006; 23).

Då vi förstår våra organisationer ur ett strukturellt perspektiv så utgår vi från att staten påverkar hur det civila samhället förhåller sig till olika politiska frågor. Graden av autonomi som dessa politiska aktörer har bör förstås från hur mycket makt de har i förhållande till den politiska miljö de verkar i och det är därför viktigt att inte frikoppla icke-statliga aktörer från staten. Hur mycket makt organisationerna har beror på vilket politiskt intresse de har och hur detta förhåller sig till den politik som råder i samhället. Olika politiska arenor influerar varandra, således förutsätter vår analys att en aktör kan influera en annan och att graden av autonomi är beroende av de strukturer den arbetar i. Följaktligen är vi intresserade av det civila samhället i förhållande till andra maktstrukturer i samhället (Uhlin, 2006; 24).

4. Analys

Vi kommer i följande avsnitt att analysera våra fyra aktörer utifrån deras respektive handlingsförmåga. Aktörernas strategier kommer i sin tur att analyseras utifrån de strukturer de verkar inom.

4.1 Medica Zenica

4.1.1 Aktörens handlingsförmåga

Medica Zenica arbetar med att stödja kvinnor och barn som har utsatts för våld av män, genom att erbjuda kvinnorna och barnen psykiskt stöd i form av rådgivning och en stömlinje (Medica Zenica 1). Organisationen förser kvinnor och barn med läkarvård, jourhem, individuell- och grupperapi, läkarvård och kontakt med institutioner som kan erbjuda ytterligare hjälp (Medica Zenica 1).

Medica Zenicas vision är att kvinnor och barn ska få leva ett liv utan risk för att bli utsatta för våld av män och att det ska råda jämlikhet inom familjer och i det bosniska samhället (Medica Zenica 1). Organisationen har fått erkännande för kvinnor och barn som har utsatts för våld i hemmet så att de numera blir berättigade upprättelse inför lagen om socialt skydd i området Zenica Dobo Canton. Utöver detta har de fått igenom 400 000 andra tjänster (Medica Zenica 1) som ska hjälpa till att motverka mäns våld mot kvinnor. Mäns våld mot kvinnor menar vi är ett tecken på att det existerar patriarkala strukturer i BiH. Att aktören Medica Zenica och dess tjänster behövs visar att vi dagligen ser att mänskliga rättigheter överskrids "and one of the most severe forms of violence is against women and children" (Medica Zenica 1).

För att få bukt med de mansdominerande strukturer som har förpassat kvinnors problem till "kvinnoproblem" erbjuder Medica Zenica utbildning för att stärka kvinnors medvetenhet för och handla mot strukturerna i samhället. Organisationen erbjuder utbildningar vilka ämnar stärka kvinnors handlingsförmåga, exempelvis ska utbildningen "from the field of trauma, psychological consequences of trauma, stress, crisis and strengthen capacities of NGOs" hjälpa kvinnor att hantera den stress som kan komma med ett efterkrigstrauma (Medica Zenica 4). Utöver detta undervisar Medica Zenica i hur kvinnor kan främja freden i BiH och hur ett genusperspektiv kan implementeras i samhällen på landsbygden.

“Educational-preventive work in rural areas” utfördes i form av seminarium vars mål var att öka kvinnors självförtroende för att kunna nå ett mer jämställt samhälle (Medica Zenica 4).

Vi vill hävda att Medica Zenicas arbete med att stärka kvinnor är en effekt av den ström som Lundquist kallar information. Då information är en ström som endast uppstår då aktörer har kunskap om sin omgivning, exempelvis om strukturer som gynnar män och manliga attribut, uppstår en vilja att göra någonting åt en sådan ordning (Lundquist, 1984; 11).

Här har vi beskrivit hur patriarkala strukturer har fått Medica Zenica att arbeta med att stärka kvinnors handlingsförmåga. Vi visade hur aktörens arbete var en effekt av att ha tagit del av den informationsström om manlig överordning som finns i BiH.

4.1.2 Aktörens vilja att arbeta för förändring

Organisationen har i över 20 år arbetat med kvinnors och barns efterkrigstrauman, men under de senaste åren har det visat sig att denna typ av problem har minskat; organisationen har istället upplevt en ökning av våld som sker i hemmet (Medica Zenica 1: Cockburn, 2013; 28). 2012 rapporterade Medica Zenica att de hade 160 kvinnor som använde deras jourhem. Antalet menar organisationen bara är ”the tip of the iceberg” (Medica Zenica 1). Organisationen lägger fram att anledningen till att kvinnorna inte söker hjälp när de har blivit utsatta för våld bland annat kan bero på ekonomiska faktorer. De ekonomiska strukturerna i BiH förpassar kvinnan till den privata sfären och de blir på så vis försörjda av män (Björkdahl, 2012; 300, 303). Om vi vidareutvecklar detta argument kan vi se de ekonomiska strukturerna som en förklaring till hur politiska strukturer ter sig. Den manliga normen i de politiska strukturerna, som vi har definierat under punkt 3.1.2, kan förstås genom avsaknaden av kvinnor i det offentliga rummet. Om vi exemplifierar med den fredsbyggande processen har det proklamerats, både från Cockburn och Björkdahl, att kvinnors frånvaro var en av anledningarna till att fredsavtalet inte var jämställt (Cockburn, 2013; 27; Björkdahl, 2012; 289). Vi vill hävda att det ökade våldet i hemmet är en effekt av att den fredsbyggande processen saknade genusperspektiv, och därmed ökade klyftorna mellan kvinnor och män.

Medica Zenica arbetar därför med att hjälpa kvinnor att förbättra sin ekonomiska situation; de erbjuder kurser där man får lära sig hårstyling, sy, möbeltapetsering, manikyr etcetera. Träningsprogrammet pågår i sex månader och avslutas med en examinering. När kursen fullföljts erhåller kvinnorna ett certifikat som intygar deras kunskaper, vilket ska hjälpa dem att söka jobb. Arbetet är ämnat hjälpa kvinnor att komma bort från hemmen och tjäna sina egna pengar (Medica Zenica 3). Initiativet är ett exempel på Medica Zenicas vilja för att arbeta för förändring. Detta initiativ ser vi som en vilja att förändra de ekonomiska strukturerna.

I denna sektion kom vi fram till att de ekonomiska strukturerna påverkar hur de politiska strukturerna ter sig; de politiska strukturerna baseras på att manliga förmågor föredras, ekonomin är beroende av politiken vilket leder till att manliga förmågor prefereras och gynnar mäns ekonomiska situation. Vi såg att avsaknaden av genusperspektiv i fredsprocessen är en orsak till varför de politiska och ekonomiska strukturerna ser ut som de gör.

4.1.3 Aktörens förståelse för sin omgivning

Under 4.3.1 såg vi att Medica Zenicas arbete för att stärka kvinnor kommer från att aktören ser kvinnors strukturella underordning. Organisationen förstår att för att få mäns våld mot kvinnor att avta behövs även arbete med män göras (Cockburn, 2013; 31); man bör lära män att inte slåss istället för att lära kvinnor hur de inte blir slagna. Medica Zenica utför dock inget sådant arbete då deras arbete handlar om att stödja kvinnor och barn som har blivit utsatta för våld av män (Medica Zenica 1). Som det ser ut idag arbetar aktören förebyggande, bland annat genom att ”influence and propose amendments to legislation to ensure the improvement of the status of survivors of war trauma and violence in peacetime” (Medica Zenica 2). Genom att bland annat organisera diskussionsgrupper, kommunikation med media och hålla i kampanjer; vilket innebär 16 dagars aktivism, volontärdagar och ”barnens vecka”, hoppas organisationen kunna förhindra mäns våld mot kvinnor (Medica Zenica 2).

Från hur Medica Zenicas förebyggande arbete är utformat förstår vi att deras strategier främst fokuserar på att hjälpa kvinnor. Nurka Babovi, föreståndare för ett socialvårdscenter i Zenica, säger dock att detta arbete inte är nog, utan att de även måste arbeta med män. Babovi menar att ett land som har varit krig upplever våld även när stridigheterna är över på grund av att ”people who have experienced violence are more likely to be unable to control their own aggression” (Cockburn, 2013; 31). (Samma mönster påvisade vi även under 4.1.2.) Varför Medica Zenica inte arbetar med män (än) kan bero på den ström Lundquist kallar *restriktion* som påverkar aktörens handlingsförmåga (Lundquist, 1984; 11). Medica Zenica arbetar emot patriarkala strukturer; att män slår kvinnor är en effekt av ett patriarkalt system. Att få män att sluta slå kvinnor handlar om att förändra det systemet – ett arbete vilket kräver tid och attitydförändring.

Medica Zenica är medvetna om att för att de patriarkala strukturerna i landet ska förändras måste de arbeta med män. Det är inte tillräckligt att lära kvinnorna hur de inte blir slagna – att lära kvinnorna att inte bli slagna reproducerar snarare strukturerna i landet än att motarbeta dem.

4.2 Sarajevo Open Center

4.2.1 Aktörens handlingsförmåga

Efter kriget har BiH gjort framsteg med att bygga basen till en fungerande statsapparat. De har förbättrat situationen för vissa marginaliserade grupper, exempelvis har situationen för flyktingar förbättrats och konflikterna mellan olika etniska grupper i landet har avtagit (Sarajevo Open Center 1; 10). Något som fortfarande behöver förbättras är implementeringen av universella mänskliga rättigheter. Sarajevo Open Centre, eller *Sarajevo Otvoreni Centar* (härefter SOC) har uppmärksammat två problem som de anser vara de mest vitala i BiH; att basala mänskliga rättigheter inte åtföljs och att inte alla får vara med och delta politiskt på samma villkor (Sarajevo Open Center 1; 10).

SOC jobbar för att stärka diskriminerade grupper i samhället, främst HBTQ-personer och kvinnor. HBTQ-personer är homo-, bi- och transsexuella samt queerpersoner. Problematiken SOC har uppmärksammat är att de lagar som implementerats efter fredsavtalet för att skydda marginaliserade grupper i samhället inte fungerar som de ska och att en handlingsplan behövs för att jämställdhet ska kunna uppnås i praktiken (Sarajevo Open Center 2; 2).

SOC arbetar med att påverka offentliga institutioner i samhället; polisen, beslutsfattarna och lagstiftarna, bland annat genom att erbjuda juridiskt stöd för HBTQ-personer och utbilda unga advokater i hur de kan förhålla sig till mänskliga rättigheter. Under 2012 fick de polisstationer runt om i landet att sätta upp affischer där det stod *"Police is there to protect all citizens! LGBT persons are welcome here!"* (Sarajevo Open Center 2; 5-6). De håller även i workshops och utbildningar för att stärka grupper som blir orättvist behandlade.

Förutom att upplysa institutioner om allas rätt till likabehandling så jobbar de för att utbilda genom kultur och media. SOC har gett ut böcker om feminism och HBTQ-rättigheter. De har filmvisningar för att upplysa fler om den diskriminering som sker i samhället och har skapat en webportal med HBTQ-relaterade nyheter (Sarajevo Open Center 2; 6).

SOC handlingsförmåga kan sammanfattas med att de upplyser institutioner om diskriminering i samhället. De menar att mänskliga rättigheter inte är implementerade i det bosniska samhället och att marginaliserade grupper inte är representerade i den politiska sfären. SOC utbildar därför makthavare och ger stöd till marginaliserade grupper.

4.2.2 Aktörens vilja att arbeta för förändring

SOC vill att statens institutioner och den bosniska befolkningen ska respektera de mänskliga rättigheterna (organisationen preciserar inte dessa rättigheter men hänvisar till internationella och europeiska rättigheter). SOC menar att rättigheterna inte fyller sin funktion så länge marginaliserade grupper är utsatta för diskriminering (Sarajevo Open Center 1; 3).

De har skrivit en handlingsplan som gäller fram tills i år (2014) där de radar upp de åtgärder de vill genomföra för att nå förändring. Handlingsplanens avsnitt om mänskliga rättigheter beskriver främst viljan att upplysa befolkningen och institutionerna om orättvisorna som finns i landet, men också om att ge stöd till HBTQ-personer och kvinnor (Sarajevo Open Center 1; 9).

Planen om ett ökat politiskt deltagande bland utsatta grupper handlar om att utbilda diskriminerade grupper i hur statsapparaten fungerar och ge ökad förståelse för hur det politiska systemet är uppbyggt i BiH. Utbildningen kompletterar de genom att utbilda politiker i mänskliga rättigheter. De vill också sätta press på staten så att de tar ansvar för den diskriminering som sker i samhället. Detta gör de genom att påvisa bristerna i de lagar, som ska skydda diskriminerade grupper, för de beslutsfattande och lagstiftande organ som finns i landet (Sarajevo Open Center 1; 9). Organisationen jobbar för att direkt påverka de personer som de anser har makten i landet genom att hålla i politiska diskussionsgrupper och hålla i ledarskapsutbildningar för landets politiker.

SOC:s strategier visar en långsiktig strävan efter likabehandling; deras lösningar är att utbilda uppifrån och ner, så att makthavare, lärare, advokater och poliser ska ta hänsyn till mänskliga rättigheter vilket i sin tur ska leda till att befolkningen blir politiskt medveten och lika behandlad. Deras vision är ett samhälle där alla deltar på samma villkor och där staten krävs på ansvar om undantag sker (Sarajevo Open Center 1; 9)

SOC:s strategier är proaktiva; de vill förebygga problem snarare än att ta hand om dem efteråt (Sarajevo Open Center 2; 5). Vi ser här att SOC förstår den socialiserade miljö de arbetar inom. SOC *förstår* de strukturer de arbetar inom och *vill* förändra dessa vilket i sin tur påverkar hur mycket organisation *kan* förändra (Lundquist, 1984; 10). Då SOC adresserar både makthavarna och samhällets marginaliserade grupper så arbetar de både med de som blir utsatta för diskriminering i samhället och de som diskriminerar. Att SOC utgår från statens lagstiftande och beslutsfattande organ för att påverka andra grupper i samhället visar att olika maktstrukturer påverkar, och där med inte kan frikopplas från, varandra (Uhlin, 2006; 24).

SOC:s vilja att arbeta för förändring ligger i långsiktiga lösningar där de adresserar de som har makt i samhället; de vill ge plats åt marginaliserade grupper. Deras strategier är proaktiva och stöds med hjälp av en handlingsplan.

4.2.3 Aktörens förståelse för sin omgivning

Vi ser med hjälp av vårt material om SOC att statens lagar mot diskriminering som ska implementeras med hjälp av bland annat UN SCR 125 inte är representativa för hur verkligheten ser ut. Vi ser SOC:s strategier som ett bevis på att diskriminering finns strukturellt, i form av hatbrott på grund av sexuell läggning eller könsidentitet, även efter att man försökt lagstifta bort orättvisorna (Sarajevo Open Center 1; 3).

SOC skriver i sin handlingsplan att staten inte gör tillräckligt för att åtgärda den diskriminering som sker; exempelvis utsätts HBTQ-personer för våld och kränkningar. När de blir stigmatiserade i samhället får de inte åtnjuta sina grundläggande rättigheter, exempelvis yttrandefrihet, då det finns en rädsla för att bli utsatt för ännu mer förtryck (Sarajevo Open Center 1; 3).

Det faktum att SOC jobbar mot landets institutioner visar att de har en förståelse för vilka strukturer de arbetar inom, då de har registrerat vilka som har makt i deras omgivning (Lundqvist, 1984; 7). Organisationen skriver att BiH diskriminerar halva landets befolkning eftersom kvinnor blir särbehandlade socialt, politiskt och ekonomiskt (Sarajevo Open Center 1; 4).

Aktören arbetar både *mot* strukturer, genom att försöka påverka lagstiftning och beslutsfattande, och *för* att stärka aktörerna, genom att deras organisation utgår från diskriminerade gruppers erfarenheter. Då deras strategier främst ämnar ändra på de motsättningar de möter i samhället kan vi se att SOC har en förståelse för de restriktioner de arbetar mot (Lundqvist, 1984; 11). Kvinnorna och HBTQ-personerna är begränsade som sociala individer i samhället eftersom de inte har samma politiska och ekonomiska rättigheter (Sarajevo Open Center 2; 6). Genom att upplysa institutioner om grundläggande mänskliga rättigheter påverkar de också det civila samhället eftersom deras målgrupper, HBTQ-personer och kvinnor, har ett politiskt intresse av att bli inkluderade i samhället. För att kunna agera som företrädare för dessa grupper i samhället samlar de in information och pratar med sina målgrupper; således blir dessa målgrupper en del av SOC:s aktörskap.

Sammanfattningsvis kan vi se att SOC har en förståelse för de restriktionerna marginaliserade grupper möter i samhället och den socialiserade miljö de verkar inom. Deras strategier utgår från information om stigmatisering och deras arbete adresserar både staten och dess diskriminerade grupper.

4.3 CURE Foundation

4.3.1 Aktörens handlingsförmåga

CURE Foundation är en organisation som startade 2005 och jobbar med feministisk aktivism. Initiativtagarna till CURE var trötta på synen på kvinnor som offer och ville starta en mötesplats där kvinnor fick känna sig starka och självständiga (bilaga 2).

Organisationen arbetar för vad de anser vara positiv social förändring för kvinnor i samhället (bilaga 1); de driver olika konstprojekt, exempelvis festivalen pitchwise som går av stapeln varje år där de bjuder in feministiska akter (CURE Foundation 1, 2013). De har även gjort konstprojekt om mäns våld mot kvinnor. CURE:s arbete handlar om att säga ifrån när de ser att lagar om diskriminering inte följs vilket görs genom demonstrationer och gatuprotester (Bilaga 1).

CURE håller i kurser för kvinnor som är under 25 år gamla där de utbildar dem i kvinnors rättigheter och ger exempel på starka kvinnliga förebilder, för att inspirera kvinnorna till att själva arbeta för social förändring. I kursen lär sig kvinnorna hur de kan jobba politiskt och i slutet av utbildningen får de ett certifikat som säger att de är feministiska aktivister (CURE Foundation 2).

CURE fungerar delvis som en paraply-organisation som stöttar andra organisationer i att hitta nya vägar till att kämpa för kvinnors rättigheter. CURE håller exempelvis i en 16-dagars-kampanj mot mäns våld mot kvinnor med syftet att stärka andra organisationers arbete mot mäns våld mot kvinnor. Deras vision med de kurser, workshops och kampanjer de håller i är att stärka kvinnor till att bli, som organisationen uttrycker det, "agents for positive change" (CURE Foundation).

Syftet med deras 16-dagars-kampanj mot mäns våld mot kvinnor beskriver CURE är att organisera individer och grupper till att själva jobba mot mäns våld mot kvinnor. Kampanjen ska upplysa om det våld som finns och demonstrera att det är en mänsklig rättighet att inte bli slagen. De vill stärka lokala organisationer som arbetar mot mäns våld mot kvinnor genom att etablera en länk mellan lokala och internationella organisationer. 16-dagars-kampanjen ska också fungera som ett forum där olika aktörer kan mötas och hitta nya strategier att motarbeta våldet och visa solidaritet med de kvinnor som blivit utsatta för våld (CURE Foundation 4, 2013).

Aktörens handlande kan sammanfattas med att de arbetar med feministisk aktivism för att upplysa det bosniska samhället om när oegentligheter sker. Deras tillvägagångssätt är kreativt och fokuserar på konst och festivaler. De håller också i kurser för att vidareutbilda kvinnor till att bli feministiska aktivister.

4.3.2 Aktörens vilja att arbeta för förändring

CURE vill genom politiska projekt fungera som en kreativ plattform för att stärka kvinnors tro på sig själva. De sammanfattar själva sitt arbete med att

CURE celebrates the strength and power of women, and helps empowering individuals, so that they can become initiators of social changes in Bosnia and Herzegovina and the world (CURE Foundation 3).

Genom att stärka kvinnornas självförtroende hoppas de kunna förändra bilden av kvinnans ställning i samhället. CURE menar att fler starka kvinnor kommer att leda till fler kvinnor på maktpositioner i samhället och i förlängningen till jämställdhet i landet (CURE Foundation 3)

CURE koncentrerar sina utbildningar på de områden som andra kvinnoorganisationer i landet har uttryckt att det finns brister inom. CURE frågade andra kvinnoorganisationer vilka brister de tyckte sig se i sitt jämställdhetsarbete och utvecklade med hjälp av detta en handlingsplan för sitt arbete (CURE Foundation 5). 47 % av de tillfrågade organisationerna ansåg att utbildning behövdes i kvinnors rättigheter, 53 % uttryckte en önskan om utbildning i hur kvinnor kan stärka sin ekonomiska ställning i samhället och 38 % tyckte att det var viktigt att stärka unga kvinnors roll i samhället. Genom att utbilda och jobba med unga kvinnor kompletterar CURE den bosniska jämställdhetskampen. Information som de samlat in från andra organisationer är deras utgångspunkt när de organiserar sitt arbete och påverkar vad de *kan* göra (Lundquist, 1984; 11).

CURE är en aktör inom det civila samhället men deras strategier visar en tilltro till staten. Deras visioner vittnar om en förhoppning om att inkluderas i ett rådande system snarare än att hitta en alternativ politisk arena. Detta visar att det civila samhället inte kan frikopplas från staten; CURE är en aktör inom det civila samhället men påverkas ändå av andra maktstrukturer (Uhlin, 2006; 24).

Ett aktörsperspektiv som CURE:s, där de som är drabbade av diskriminering i samhället också är de som anses vara kapabla att förändra sin situation, menar vi skickar ut signaler om att det är de förtryckta (i det här fallet kvinnorna) som bör förändra på sig snarare än det som förtrycker (i det här fallet de patriarkala strukturerna). Genom att stärka kvinnornas metoder istället för att angripa samhället gör CURE kvinnorna till de huvudsakliga subjekten i arbetet för förändring (Bilaga 2).

Detta tyder på att de, trots att deras arbete utgår från information om samhället, har liten förståelse för den socialiserade miljö de verkar inom (Lundquist, 1984; 10). Till skillnad från SOC arbetar de interaktivt snarare än proaktivt; deras metoder handlar om att säga ifrån när orättvisor sker och påvisa diskriminering, snarare än att jobba förebyggande (CURE Foundation 2)

Denna sektion har visat att CURE:s vilja att förändra utgår från kvinnorna själva som aktiva subjekt. De ser sina medlemmar som de huvudsakliga aktörerna i arbetet för ett jämställt BiH.

4.3.3 Aktörens förståelse för sin omgivning

På CURE:s hemsida finns en flik som heter *herstory* där CURE berättar om sina strategier och visioner. Detta tolkar vi som att de är medvetna om att landets historia, *history*, är både bokstavligen och figurativt mansdominerad. Istället för att utgå från landets historia ser de på framtiden som en politisk arena där kvinnorna får vara med och ta plats (CURE Foundation 3).

Det bosniska samhället kan, utifrån de strategier CURE använder sig av, förstås exkluderande mot kvinnor och främjande för män. Graden av autonomi som kvinnorna har i samhället är enligt CURE beroende av hur mycket de kämpar för att få makt. Detta kan vi exempelvis se i hur deras strategi för att minska mäns våld mot kvinnor ter sig; genom att utbilda kvinnorna snarare än att motarbeta männens agerande (CURE Foundation 7).

Organisationen ser att kvinnor inte är inkluderade i samhället i lika hög grad som män. Deras lösning på hur de ska bemöta sin undergivenhet i landets sociala strukturer är att få kvinnorna att förstå att de har lika mycket rätt till makt som männen (Bilaga 1). Vi vill hävda att sättet CURE arbetar visar en förståelse för att de bosniska kvinnorna missgynnas socialt i det bosniska samhället och där med behöver hjälp. Då deras förhoppning är att deras arbete i förlängningen ska leda till att fler kvinnor sitter på maktpositioner menar vi att deras strategier tyder på att de har en specifik syn på vilka egenskaper som behövs för att inneha en maktposition; man måste se sig själv som stark, kapabel och självständig (Bilaga 1). Då CURE menar att de jobbar för social förändring för kvinnorna drar vi slutsatsen att männen redan gynnas av de sociala strukturer som finns i landet och med hjälp av dessa ser sig själva som starka, kapabla och självständiga och därför sitter de på makten i landet.

Vi tolkar CURE:s sätt att arbeta som att organisationen saknar ett strukturellt perspektiv eftersom de ser aktörer snarare än strukturer som det viktigaste i arbetet. Deras arbete kan dock också tolkas som att det försöker skapa nya strukturer där kvinnorna är inkluderade, då de fokuserar på yngre kvinnor och framtida generationer (Bilaga 1). I CURE:s tillvägagångssätt hittar vi brister i deras förmåga att registrera sin socialiserade miljö (Lundquist, 1984; 11). De har registrerat de restriktioner som finns i form av konkret information exempelvis att beslutsfattarna i landet i majoritet är män och att kvinnoorganisationerna saknar den yngre generationen i sitt arbete (CURE Foundation 5). Anledningarna till varför männen fått makt i landet är däremot inte utgångspunkten i CURE:s strategier.

Det faktum att de arbetar interaktivt tolkar vi som att de saknar förståelse för de strukturer de verkar inom, men har förstått att bilden av kvinnor behöver förändras för att de ska accepteras som självständiga individer i det bosniska samhället. De har uppmärksammat den längtan som kvinnorna i Skjelsbæks uppsats har uttryckt om att bli sedda som överlevare istället för offer (Skjelsbæk, 2006).

Aktören har registrerat vad andra organisationer tycker saknas i kampen för ett jämställt BiH. De förstår att en förändring måste ske i samhället för att kvinnor ska få tillgång till maktpositioner. De har dock inte registrerat de politiska och ekonomiska strukturer som gjort kvinnor undergivna i samhället utan koncentrerar sig istället på sociala strukturer och att försöka bli inkluderade i dessa genom att bli starka och självständiga. CURE har således registrerat viss information vilken de har baserat sina strategier på, men saknar fortfarande ett strukturellt perspektiv i sitt arbete.

4.4 Helsinki Citizens Assembly

4.4.1 Aktörens handlingsförmåga

Helsinki Citizens Assembly (hädanefter hCa) arbetar för att stärka marginaliserade gruppers ställning i samhället. Organisationen arbetar för autonomi och frihet för kvinnor och unga. Grupper som är marginaliserade, menar hCa, ska vara delaktiga i den demokratiska processen. Detta gör de utifrån tre programområden inom vilka de arbetar med olika projekt (Helsinki Citizens Assembly 1,4,5,7). Programmen berör det civila samhället, jämställdhet och ungdomar. HCa beskriver att programmet för jämställdhet ska reducera diskriminering baserad på sexuell läggning eller kön, och skapa en miljö där män och kvinnor har lika möjligheter. De uppmuntrar kvinnor att delta i den offentliga och politiska sfären genom att utbilda både kvinnor och män i jämställdhetsfrågor och lära kvinnor att utveckla sina förmågor (hCa har inte preciserat vad dessa förmågor skulle vara) (Helsinki Citizens Assembly 4). Ett av projekten som hålls inom ramarna för jämställdhetsprogrammet heter ”Links for Change – Support to Implementation of Gender Equality Law in Bosnia and Herzegovina” och är en uppföljare till ett tidigare projekt av samma karaktär. Projektet har pågått sedan januari 2009 och har bland annat arbetat med utveckla en genusinriktad ordlista. De har även hållit i föreläsningar om jämställdhet på universitet och i seminarium där de har planerat initiativ för att stödja implementeringen av en jämställd lag. Exempelvis hölls ett sådant seminarium i oktober samma år där deltagarna fick lära sig hur de kunde

starta egna mindre initiativ för att stödja kvinnors rättigheter, jämställdhet och stärka kvinnor (Helsinki Citizens Assembly 6).

Då vi analyserar våra organisationer ur ett strukturellt perspektiv så har vi uppfattningen att en organisation som hCa måste förhålla sig till staten därför att dess politiska autonomi är beroende av den politiska miljö organisationen handlar inom. Därav är hCa:s makt att påverka beroende av hur deras intressefrågor är av intresse för resten av samhället (Uhlin, 2006; 24). Dock kan olika politiska arenor influera varandra och vi kan se att "Links for Change" har influerat andra aktörer. Projektet stöds och sponsras av Open Society Institute som arbetar för att nå toleranta samhällen vars regeringar ansvarar för att alla människor blir likabehandlade (Open Society Foundations, 2013).

I december 2010 meddelande hCa att den statliga domstolen hade lagt ner ett åtal, vilket hCa hade skickat in tre år tidigare tillsammans med organisationen United Women, om att ingen kvinna satt i ministerrådet (Helsinki Citizens Assembly 6). Åtalet staterade att ministerrådet bröt mot lagen om jämställdhet då paragraf 15 läser att det ska vara en jämn representation av könen inom alla beslutsfattande organ (Helsinki Citizens Assembly 6). För 18 år sedan när fredsavtalet slöts i BiH fanns inte heller någon kvinnlig representation, och de avtal som skulle komma att forma landets politik utgick endast från ett manligt perspektiv (Björkdahl, 2012; 295) Hca:s stämning av ministerrådet är ett exempel på vad en icke "gender-just peace" (Björkdahl, 2012; 289) (inte) kan åstadkomma

I denna del har vi beskrivit ett av hCa:s projekt inom programmet för ett jämställt BiH. Vi visade vad aktören har stött på för hinder då de har arbetat för förändring; precis som för 18 år sedan råder det ingen jämn könsrepresentation inom beslutsfattande organ. Vi har visat svårigheter som finns med att arbeta för jämn könsrepresentation innanför ramarna av patriarkala strukturer.

4.4.2 Aktörens vilja att arbeta för förändring

Som vi visade ovan är det svårt för kvinnor att inkluderas i den politiska sfären (Helsinki Citizens Assembly 6). HCa arbetar för att främja kvinnors möjligheter att nå ut i det offentliga rummet genom att erbjuda utbildningsprogram för vem som än vill ta del av det; det finns således inga begränsningar för vem hCa utbildar. Tillskillnad från CURE Foundation och Medica Zenica som erbjuder utbildning för att stärka kvinnor, erbjuder hCa en mer generell utbildning om jämställdhet som inte enbart riktas till kvinnor. HCa vill öka allmänhetens medvetenhet hos BiH:s invånare om diskriminering av marginaliserade grupper (Helsinki Citizens Assembly 4).

Aktörens vilja att förändra utgörs primärt av aktörens medvetenhet för sin omgivning (Lundquist, 1984; 7); som vi såg ovan under 4.4.1 erhöll hCa kunskap om landets strukturer då det mansdominerade ministerrådet

avslog deras åtal om könsdiskriminering. Att som kvinna uppleva sig bli diskriminerad av män (genom att exempelvis inte ingå i ministerrådet) och arbeta för att nå förändring för att sedan få det implicita svaret att kvinnor inte är välkomna i ministerrådet, vill vi hävda är en faktor som dubbelt diskriminerar kvinnorna. Detta får i sin tur kvinnorna att arbeta för att söka nå, vad vi menar är, förbättring i samhället. Det faktum att hCa:s utbildningsprogram är tillgängliga för alla anser vi tyder på en vilja att förändra strukturerna från grunden. Utbildningsprogrammets mål är att upplysa allmänheten om kvinnors kontra mäns villkor och möjligheter i BiH och hur könsdiskriminering eller diskriminering baserad på sexuell läggning tar sig uttryck (Helsinki Citizens Assembly 3). Vi ser det som att aktören har förstått sin omgivning till den grad att den vill göra någonting åt den. I detta fall är hCa:s nämnda utbildningar ett exempel på hur deras vilja att arbeta för förändring kan te sig.

Detta stycke har diskuterat hur hCa med hjälp av sina utbildningsprogram vill arbeta för förändring. Genom att inte enbart erbjuda marginaliserade grupper utbildning i hur de kan förbättra sin egen situation, utan även vill att allmänheten ska ta del av programmen, vill de lära allmänheten att inte diskriminera marginaliserade grupper

4.4.3 Aktörens förståelse för sin omgivning

Aktörens förståelse för sin omgivning handlar om hur aktören mer eller mindre korrekt registrerar sig själv i sin miljö (Lundquist, 1984; 7). Ovan visade vi att hCa:s förståelse för sin miljö ter sig på så vis att det är allmänheten som behöver utbildas i frågor om exempelvis jämställdhet (Helsinki Citizens Assembly 3), istället för att vända sig till marginaliserade grupper. Således är hCa:s förmåga att påverka strukturerna de arbetar inom beroende av deras grad av autonomi, vilken styrs av den politiska miljö de arbetar inom. (Uhlin, 2006; 24, Lundquist; 1984; 2)

Under 4.4.1 beskrev vi hur hCa tillsammans med United Women hade åtalat ministerrådet för könsdiskriminering (Helsinki Citizens Assembly 6). Tre år efter att de hade väckt åtalet mot ministerrådet erhöll organisationen ett brev där det meddelades att åtalet hade lagts ner. I sin årsrapport från 2010 skrev hCa att de inte tänker ge upp kampen för ett jämställt BiH, på alla nivåer av samhället, inklusive inom de högsta organen för lagstiftning (Helsinki Citizens Assembly 2). I samma årsrapport kan vi läsa att hCa:s mål för 2011 var att fortsätta etablera sina projekt. Exempelvis vill de stärka kvinnans roll inom den politiska offentliga sfären genom att uppmuntra människor att stödja och rösta på de kvinnor som arbetat sig fram för att sitta på beslutsfattande positioner.

Organisationen ämnar även samarbeta med nyutnämnda kvinnliga representanter för lagstiftande och verkställande myndigheter (Helsinki Citizens Assembly 2). Organisationens val att samarbeta med kvinnliga representanter inom lagstiftningen visar hur aktören inom det civila

samhället inte kan frikopplas från staten (Uhlin, 2006; 24); att samarbeta med kvinnliga representanter ökar också aktörens möjlighet att påverka statens politiska intressefrågor. Genom att kunna påverka de politiska intressefrågorna i BiH ökar hCa sitt handlingsutrymme och på så vis också sin autonomi. Organisationens ökade grad av autonomi kommer med att hCa har förstått hur strukturer kan påverka deras arbete och därmed lärt sig att arbeta emot dessa. HCa har tillkännagett att "without joint actions and initiatives of different social actors there cannot be any qualitative and quantitative steps forward in improving the status and role of women in Bosnia" (Helsinki Citizens Assembly 2).

5. Slutsatser

Alla organisationer som vi har analyserat är icke-statliga vilket vi menar beror på att staten inte tagit hänsyn till kvinnors rättigheter. Att staten inte har lyckats implementera en handlingsplan för allas lika rättigheter visar på patriarkala strukturer. Det civila samhällets uppkomst och arbete ser vi som ett bevis på att staten inte gör tillräckligt för att stoppa diskriminering. För att våra aktörer som verkar inom det civila samhället ska kunna arbeta effektivt behöver de därför registrera de restriktioner som finns i samhället.

Genom att studera våra aktörer har vi sett att de har olika strategier för att uppnå jämställdhet i BiH. Dessa strategier är utformade olika beroende på vilken förståelse de har för de patriarkala strukturer de verkar inom. Organisationernas sätt att arbeta går därför inte att frikoppla från deras förståelse för sin omgivning då strategierna är ett direkt resultat av hur de uppfattar samhället.

En gemensam nämnare för alla organisationer är att de uppkommit ur en förståelse för att kvinnor inte är lika inkluderade i den politiska sfären som män. Alla organisationer har registrerat sin socialiserade miljö och dess restriktioner så till vida att de ser att en alternativ politisk arena till staten behövs för att ge kvinnor makt i samhället. De är därför påverkade av de maktstrukturer de verkar inom.

Det vi också sett genom att analysera våra aktörer är att strategierna utformas olika beroende på deras syn på aktörskap. Beroende på hur aktören registrerat sin omgivning så ser deras syn på kvinnors roll i samhället olika ut. De strategier som fokuserar på kvinnans roll har ett aktörsperspektiv på utvecklingen i samhället, där individen står i centrum för att påverka sin livssituation. De strategier som istället fokuserar på att förändra samhällets bemötande av kvinnor har ett strukturperspektiv, där samhällets uppbyggnad står i fokus.

Aktörerna nyanserar bilden av kvinnorollen genom att visa att kvinnor inte bara var offer för kriget, utan också överlevare och initiativtagare. Det arbete som organisationerna utför breddar också bilden av vad som är politiskt i samhället till att inkludera olika maktstrukturer. När vissa grupper diskrimineras av lagstiftare och beslutsfattare blir det civila samhället en alternativ politisk arena.

Med hjälp av organisationernas strategier kan vi se hur olika strukturer samspelar. I de arbeten vi nämnde i vår tidigare forskning såg vi att kvinnor förpassats från den offentliga sfären till den privata. I och med avsaknaden av ett genusperspektiv i fredsavtalet befästes patriarkala politiska strukturer. Dessa politiska strukturer har gynnat männen så att de

blir associerade med det offentliga och där med makten, medan kvinnorna blivit associerade med det privata. Medica Zenica gör det privata politiskt genom att upplysa om våld i hemmen som ett politiskt problem. Här ser vi hur Medica Zenica tar offentligheten till det privata medan CURE tar det privata till offentligheten genom att försöka uppmuntra kvinnor att bli feministiska aktivister. Även hCa och SOC arbetar för att bli inkluderade i rådande strukturer genom att vända sig mot lagstiftande institutioner i samhället.

Vi ser här att både aktörer och strukturer behöver förändras för att en positiv förändring i BiH ska ske. Olika aktörer har olika strategier för hur detta ska hända. Alla organisationer utgår från ett eller annat sätt från de målgrupper de representerar, alltså samhällets marginaliserade grupper. Förhoppningsvis är aktörernas strategier ett steg på vägen till ett samhälle där grupper slipper stigmatiseras på grund av deras könsidentitet eller läggning.

6. Källförteckning

6.1 Tryckta källor

Björkdahl, Annika, (2012), "A Gender-Just Peace? Exploring the Post-Dayton Peace Process in Bosnia", *Peace & Change*, 37 (2): 286-301.

Björkdahl, Annika och Mannergren Selimovic, Johanna, (2013), "Gendered Justice Gaps in Bosnia-Herzegovina", *Human Rights Review*; 1-18.

Cockburn, Cynthia, (2013), "Against the Odds: Sustaining Feminist Momentum in Post-War Bosnia-Herzegovina", *Women's Studies International Forum*, 37: 26-35.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena, (red.), (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 4. [rev.] uppl., Stockholm: Norstedts juridik

Gamarnikow, Eva, (1978), "Sexual Division of Labour; The Case of Nursing", i *Feminism and materialism, Women and modes of production*, Kuhn, Annette och Wolpe, AnnMarie (red); 96-123
London: Routledge.

Lundquist, Lennart, (1984), "Aktörer och strukturer", *Statsvetenskaplig tidskrift*, 87 (1): 1-22.

Lundquist, Lennart, (1987), *Implementation Steering: an Actor-Structure Approach*, Lund: Studentlitteratur.

Lykke, Nina, (2009), *Genusforskning: en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*, 1. uppl., Stockholm: Liber.

O'Halloran, J. Patrick, (2005), "Post-Conflict Reconstruction: Constitutional and Transitional Power-Sharing Arrangements in Bosnia and Kosovo", i *From Power Sharing to Democracy: Post-Conflict Institutions in Ethnically Divided Societies*, Noel, Sid, (red.), 104-119, Montreal: McGill-Queens Univ. Press.

- O'Leary, Brendan, (2005), ” Debating Consociational Politics: Normative and Explanatory Arguments”, i *From Power Sharing to Democracy: Post-Conflict Institutions in Ethnically Divided Societies*, Noel, Sid, (red.), 3-43, Montreal: McGill-Queens Univ. Press.
- Reinharz, Shulamit & Davidman, Lynn, (1992), *Feminist Methods in Social Research* [Elektronisk resurs], Oxford University Press.
- Uhlin, Anders, (2006), *Post-Soviet Civil Society: Democratization in Russia and the Baltic States*, London: Routledge.
- Skjelsbæk, Inger, (2006), ”Victim and Survivor: Narrated Social Identities of Women Who Experienced Rape During the War in Bosnia-Herzegovina”, i *Feminism and Psychology* 16 (4): 373- 403.
- Wilmer, Franke, (2002), *The Social Construction of Man, the State, and War: Identity, Conflict, and Violence in Former Yugoslavia*, New York: Routledge.
- Zene Zenama Sarajevo, (2007), Final Report: Monitoring Implementation of UN SCR 1325 in Bosnia and Herzegovina (NGO) [elektronisk resurs], tillgänglig:
http://www.peacewomen.org/portal_resources_resource.php?id=1383
 [2013-12-05]

6.2 Elektroniska källor

- Sarajevo Open Centre 1 = ”Financial and narrative report 2007-2012”, (2013), *Sarajevo Open Centre*,
<http://soc.ba/en/financial-and-narrative-report-2007-2012/>
 [2013-12-02]
- Sarajevo Open Centre 2 = ”Financial and narrative report 2012”, (2013),
Sarajevo Open Centre,
<http://soc.ba/en/financial-and-narrative-report-2012/>
 [2013-12-02]
- CURE Foundation 1 = ”Pitchwise”, (2011), *CURE Foundation*,
http://www.fondacijacure.org/index.php?do=article&article_id=236
 [2013-11-30]
- CURE Foundation 2 = ”Know your rights and herstory, activate and empower yourself”, (2010), *CURE Foundation*,
http://www.fondacijacure.org/index.php?do=article&article_id=18

[2013-12-15]

CURE Foundation 3 = "Herstory", (2010), *CURE Foundation*,
http://www.fondacijacure.org/index.php?do=article&article_id=14
[2013-12-15]

CURE Foundation 4 = "16 days of activism against gender violence",
(2010), *CURE Foundation*,
http://www.fondacijacure.org/index.php?do=article&article_id=113
[2013-12-28]

CURE Foundation 5 = "Reviving the Women's movement in BiH",
(2010), *CURE Foundation*,
http://www.fondacijacure.org/index.php?do=article&article_id=17
[2013-12-28]

CURE Foundation 6 = "Gender based violence: a view from a different
angle: Violence in youth relationships", (2013), *CURE Foundation*,
http://www.fondacijacure.org/index.php?do=article&article_id=497
[2013-12-10]

"About Us", (2013), Open Society Foundations,
<http://www.opensocietyfoundations.org/about> [2013-12-17]

Medica Zenica 1 = "About us", Medica Zenica,
http://medicazenica.org/uk/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=28 [2013-12-10]

Medica Zenica 2 = "Advocay Work", Medica Zenica,
http://medicazenica.org/uk/index.php?option=com_content&view=article&id=60:advocacy-work-&catid=46:preventive-work&Itemid=49 [2014-01-05]

Medica Zenica 3 = "Economic Empowerment", Medica Zenica,
http://medicazenica.org/uk/index.php?option=com_content&view=article&id=56&Itemid=50 [2013-12-12]

Medica Zenica 4 = "Educational Work of Medica Zenica", Medica Zenica,
http://medicazenica.org/uk/index.php?option=com_content&view=article&id=59:educational-work-of-medica-zenica&catid=46:preventive-work&Itemid=49 [2013-12-13]

Helsinki Citizens Assembly 1 = "About Us", Helsinki Citizens Assembly,
http://www.hcabl.org/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1&lang=en [2013-12-16]

Helsinki Citizens Assembly 2 = "Annual Report: 2010", Helsinki Citizens Assembly, <http://www.hcabl.org/images/stories/pdf/izvjestaj10e.pdf> [2014-01-04]

Helsinki Citizens Assembly 3 = "Educational Programmes we Offer", Helsinki Citizens Assembly, http://www.hcabl.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=11&Itemid=13&lang=en [2013-12-17]

Helsinki Citizens Assembly 4 = "Programme Area: Advocacy for Gender Equality", Helsinki Citizens Assembly, http://www.hcabl.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=9&Itemid=5&lang=en [2013-12-17]

Helsinki Citizens Assembly 5 = "Programme Area: Creating Conditions for More Intensive Involvement of Youth in the Public Life", Helsinki Citizens Assembly, http://www.hcabl.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=10&Itemid=6&lang=en [2013-12-17]

Helsinki Citizens Assembly 6 = "Project: Links for Change", Helsinki Citizens Assembly, http://www.hcabl.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=4&Itemid=9&lang=en&limitstart=4 [2013-12-17]

Helsinki Citizens Assembly 7 = "Programme Area: Strengthening of Civil Society and Transformation of Public Institutions into Citizens' Service", Helsinki Citizens Assembly, http://www.hcabl.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=8&Itemid=4&lang=en [2013-12-17]